

Yrd. Doç. Dr. Güray ERDÖNMEZ
Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Öğretim Üyesi

**MEDENÎ USÛL HUKUKUNDA
BELGELERİN İBRAZİ
MECBURİYETİ**

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR CETVELİ.....	xix
GİRİŞ.....	1

Birinci Bölüm

BELGELERİN İBRAZI MECBURİYETİNİN HUKUKİ TEMELLERİ

§ 1. Kavram.....	5
§ 2. Belgelerin İbrazi Mecburiyetinin Tarihsel Gelişimi	8
I. Roma Hukukunda	9
II. Cermen Hukukunda	13
III. Roma- Kanonik (Kilise) Hukukunda	14
IV. Müşterek Hukukta	15
V. Alman Hukukunda	18
VI. İsviçre Hukukunda	21
VII. Türk Hukukunda	23
§ 3. Belgelerin İbrazi Mecburiyeti ve Tarafların Aydınlatma Ödevi Arasındaki İlişki	26
I. Tarafların Aydınlatma Ödevi	26
A. Aydınlatma Ödevi ile Kimse Kendi Aleyhine Olan Delilleri Göstermeye Zorlanamaz İlkesi Arasındaki İlişki	26

B. Tarafların Aydınlatma Ödevinin Üçüncü Kişilerin Katkıda Bulunma Ödevinden Farkı	33
C. Aydınlatma Ödevinin Kanuni Dayanakları	35
1. Maddi Hukuka Dayanan Aydınlatma Ödevi	35
2. Usuli Aydınlatma Ödevi	38
D. Aydınlatma Ödevinin Kapsamı	45
E. Aydınlatma Ödevinin Hukuki Dayanağı	51
F. Aydınlatma Ödevinin Yerine Getirilmemesinin Sonuçları	54
II. Aydınlatma Ödevinin Medeni Usul Hukukuna İlişkin Bazı Kurumlarla İlişkisi	56
A. Aydınlatma Ödevinin Tarafların Doğruyu Söyleme ve Vakıaları Eksiksiz Getirme Ödeviyle İlişkisi	56
B. Aydınlatma Ödevinin Taraflarca Hazırlama ve Resen Araştırma İlkesiyle İlişkisi	59
C. Aydınlatma Ödevinin İspat Yüküyle İlişkisi	67
§ 4. Belgelerin İbrazı Mecburiyetinin Hukuki Niteliği	73
I. Maddi Hukuk Hükümlerine Dayanan İbraz Yükümlüğünün Hukuki Niteliği	74
II. Usul Hukukuna Dayanan İbraz Yükümlülüğünün Hukuki Niteliği	76
§ 5. Belgelerin İbrazı Mecburiyetinin Kapsamı	78
I. Genel ve Sınırlı İbraz Yükümlülüğü Ayırımı	78
II. Genel İbraz Yükümlülüğünü Kabul Eden Ülkeler	81
III. Sınırlı İbraz Yükümlülüğünü Kabul Eden Ülkeler	85
IV. Türk Hukukundaki Durum	88
A. Taraflar Bakımından.....	88
B. Üçüncü Kişiler Bakımından.....	93
§ 6. Belgelerin İbrazı Mecburiyetinin Usuli Bir Yük mü Yoksa Yükümlülük mü Olduğu Meselesi	95
§ 7. Maddi Hukuktan Doğan Belgelerin İbrazı Mecburiyeti	98

I.	Genel Olarak	98
II.	Maddi Hukuktan Doğan İbraz Yükümlülüğünün Şartları	100
	A. Hukuki Yarar.....	100
	B. İbrazı İstenen Belgenin Hukuki Bir İşlemi İçermesi veya Böyle Bir İşleme İşaret Etmesi.....	102
III.	Maddi Hukuktan Doğan İbraz Yükümlülüğünün Hukuki Kaynakları	104
	A. Kanunlarda Açıkça İfade Edilen İbraz Yükümlülüğü	104
	B. Bilgi ve Hesap Verme Yükümlülüğünden Kaynaklanan İbraz Yükümlülüğü.....	106
	1. Kanunlarda Bilgi ve Hesap Verme Yükümlülüğünün Açıkça Öngörüldüğü Hallerde İbraz Yükümlülüğü.....	106
	2. Pozitif Hukukta Açıkça Düzenlenmeyen Bilgi ve Hesap Verme Yükümlülüğüne Dayanan İbraz Yükümlülüğü	108
IV.	Maddi Hukuktan Doğan İbraz Yükümlülüğünün Kapsamı ve Sınırları	109
V.	Belgelerin İbrazı Usulü	110
VI.	Usul Hukukunda ve Maddi Hukukta Düzenlenen Belgelerin İbrazı Yükümlülüğü Arasındaki Nitelik Farkları..	113

İkinci Bölüm

BELGELERİN MAHKEMEYE İBRAZİ USULÜ VE İBRAZ KARARININ SONUÇLARI

§ 1. Yargılama Sırasında Delillerin Gösterilmesi ve Temini.....	117
§ 2. Belgelerin İbrazını Talep Edebilmek İçin Aranılan Şartlar	124
I. Görülmekte Olan Bir Dava Bulunmalıdır	124
II. Hukuki Menfaat Bulunmalıdır	125

III. İbraz İstenen Belge Dava Konusu Uyuşmazlığı Çözümlemeye Elverişli Olmalıdır	127
IV. İbraz İstenen Belge Karşı Tarafın veya Üçüncü Kişinin Elinde Olmalıdır	130
§ 3. Belgelerin İbraz Usulü.....	136
I. Genel Olarak	136
II. Belgelerin İbrazını Talep Edebilecek Kişiler	137
A. Karşı Tarafın Elindeki Belgeye Dayanan Taraf	137
B. Üçüncü Kişiler.....	138
1. Fer'i Müdahil	138
2. Dava Arkadaşları.....	139
III. İbraz Talebinin Şekli, Yöneltileceği Mahkeme ve İbraz Talebinde Bulunma Süresi	139
A. İbraz Talebinin Şekli	139
B. İbraz Talebinin Yöneltileceği Mahkeme	141
C. İbraz Talebinde Bulunma Süresi	141
D. İbraz Talebi Nedeniyle Ortaya Çıkan Yargılama Masrafları.....	143
IV. İbraz Talebinin Unsurları	144
A. İddianın Dayandığı Vakıalar Somutlaştırılmalıdır.....	144
B. Belgenin İçeriği ve Ayırt Edici Unsurları Hakkında Bilgi Verilmelidir.....	158
C. Belgenin Karşı Tarafın veya Üçüncü Kişinin Elinde Olduğu Gerçeğe Yakın Şekilde İspatlanmalıdır	166
V. İbraz Talebi Üzerine Davaya Bakan Hakim Tarafından Yapılacak İnceleme	169
A. Taraflara ve Üçüncü Kişilere İtiraz İmkânı Verilmesi	169
B. İbraz Talebine Yönelik İtirazların İncelenmesi.....	171
C. İbraz Talebinde Bulunabilmek İçin Gerekli Usuli Şartların Araştırılması	173
VI. Hakimin Resen İbraz Kararı Vermesi	174
A. Taraflarca Hazırlama İlkesi Uygulanan Davalarda	174

B. Resen Araştırma İlkesi Uygulanan Davalarda	178
VII. Belgeleri Mahkemeye Vermekle Yükümlü Kişiler	179
A. Belgeye Dayanan Taraf	179
B. Karşı Taraf	182
C. Üçüncü Kişiler	185
VIII. Özel Olarak Resmi Makamların Belgeleri İbraz	
Mecburiyeti	191
A. Genel Olarak	191
B. Resmi Kurumların İbraz Yükümlülüğünün Hukuki	
Dayanağı	193
C. İbraz Talebinde Bulunmadan Önce Resmi Kurumlara	
Başvuru Zorunluluğu	196
D. Resmi Makamlardan İbrazı İstenebilecek Belgeler	198
E. Resmi Makamların İbraz Yükümlülüğünü Yerine	
Getirmemelerinin Sonuçları	200
F. Mahkemelerin Birbirlerine Karşı İbraz Yükümlülüğü	201
§ 4. Mahkemenin İbraz Talebi Üzerine Vereceği Karar ve Bu	
Kararın Sonuçları	203
I. Mahkemenin Belgelerin İbrazı Talebini Reddetmesi	203
II. Mahkemenin Belgelerin İbrazına Karar Vermesi	204
A. Genel Olarak	204
B. Mahkemenin Belgelerin İbrazı İçin Uygun Bir Süre	
Vermesi	206
C. Belgelerin İbraz Edileceği Mahkeme	207
D. Belge Aslının veya Onaylı Suretinin İbrazı	210
E. Belgelerin Bir Bölümünün İbrazı	212
III. İbraz Kararının Konusunu Teşkil Eden Senet ve Belgeler	220
A. Senet ve Belge Kavramı	220
B. Maddi Hukuk Hükümleri Gereğince İbrazı Gereken	
Belgeler	224
C. Usuli İbraz Yükümlülüğü Gereğince Verilmesi	
Gereken Belgeler	226

1. Genel Olarak	226
2. Mektuplar ve Telgraflar	227
3. İki Taraf İçin Ortak Olan İşlem ve Menfaatler Hakkında Düzenlenen Belgeler	229
4. İki Tarafın Birlikte veya Bağımsız Olarak Ellerinde Bulundurdıkları Belgeler	233
5. Elektronik Belgeler	234
6. Ticari Defterler	236
a. Genel Olarak	236
b. Ticari Defterlerin İbrazını Talep Edebilmek İçin Gerçekleşmesi Gerekli Şartlar	238
aa. İhtilafı Vakıaların İspatı İçin Ticari Defterlerin İbrazının Zorunlu Olması	238
bb. Korunmaya Değer Bir Hukuki Yararın Bulunması	239
cc. Uyuşmazlığın Ticari İşletmeyle İlgili Olması	242
c. İbraz Yükümlülüğünün Kapsamına Giren Ticari Defter ve Belgeler	245
d. Ticari Defterlerin İbraz Edilmemesinin Sonuçları	248
§ 5. Tarafların ve Üçüncü Kişilerin İbraz Kararına Karşı Davranışları ile Bu Davranışlara Bağlanan Hukuki Sonuçlar	251
I. Genel Olarak	251
II. Kendi Elindeki Belgeye Dayanan Tarafın İbraz Kararına Karşı Davranışı ve Bu Davranışa Bağlanan Sonuçlar	252
III. İbraz Kararı Üzerine Karşı Tarafın Davranışı ve Bu Davranışa Bağlanan Sonuçlar	253
A. Karşı Tarafın Elindeki Belgeyi Mahkemeye İbraz Etmesi	253
1. Karşı Tarafın Belgeyi Kendisine Verilen Sürede İbraz Etmesi	253
2. Karşı Tarafın Belgeyi Kendisine Verilen Süre Geçtikten Sonra İbraz Etmesi	254

B. Karşı Tarafın Belgenin Elinde Olduğunu İkrar Etmesine veya İbraz Talebine Karşı Susmasına Rağmen İbrazdan Kaçınması.....	255
C. Karşı Tarafın Belgenin Elinde Olduğunu İnkâr Etmesi	269
1. İbraz Talebinde Bulunan Tarafın İnkâr Beyanının Aksini İspat Etmesi.....	269
2. Karşı Tarafa Yemin Teklif Edilmesi	270
3. Karşı Tarafa Yemin Teklif Edilmemesi.....	283
D. İbraz Kararına Karşı Üçüncü Kişinin Davranışı ve Bu Davranışa Bağlanan Sonuçlar	284
1. Genel Olarak	284
2. Üçüncü Kişinin Belgenin Elinde Olduğunu Bildirmesi ve Mahkemeye İbraz Etmesi	285
a. Mahkemece Verilen Sürede Belgeyi İbraz Etmesi	285
b. Mahkemece Verilen Süre Geçtikten Sonra Belgeyi İbraz Etmesi.....	285
3. Üçüncü Kişinin Belgenin Elinde Olduğunu İkrar Ettiği veya İbraz Talebine Karşı Sustuğu Halde İbraz Yükümlülüğünü Yerine Getirmemesi	286
4. Üçüncü Kişinin Belgenin Elinde Olduğunu İnkâr Etmesi	287
5. Üçüncü Kişinin İbrazdan Kaçınmasınının Mahkemenin Vereceği Karar Üzerindeki Etkisi	289
E. Haklı Sebep Olmaksızın Elindeki Belgeyi İbraz Etmeyen Üçüncü Kişi Hakkında Uygulanabilecek Yaptırımlar	290
1. Genel Olarak	290
2. Hapis Cezasına Hükmedilmesi	291
3. Yargılama Masraflarına Hükmedilmesi	292
4. Belgenin Üçüncü Kişinin Elinden Zorla Alınması	293

5. Belgeyi İbraz Etmeyen Üçüncü Kişi Aleyhine Tazminat Davası Açılması	295
---	-----

Üçüncü Bölüm

BELGELERİN İBRAZI MECBURİYETİNİN SINIRLARI

§ 1. Belgeleri İbrazdan Kaçınma Sebepleri	297
I. Genel Olarak	297
II. Belgeleri İbrazdan Kaçınma Hakkını Kullanabilecek Kişiler.....	301
A. Davanın Tarafları.....	301
1. İspat Yükünü Taşıyan Taraf.....	301
2. İspat Yükünü Taşımayan Taraf	303
B. Üçüncü Kişiler	306
III. Taraflar Bakımından İbrazdan Kaçınma Sebepleri.....	309
A. Haklı Sebep Bulunması	309
B. Haklı Sebep Teşkil Edebilecek Haller	316
1. Özel Hayatın Gizliliği.....	316
2. Cezai Sorumluluğun Doğması	323
3. Ticari Sırlar ve İşletme Sırları	327
a. Ticari Sır ve İşletme Sırrı Kavramı	327
b. Ticari Sırların İbrazdan Kaçınmak İçin Haklı Sebep Teşkil Edip Etmeyeceği Meselesi	329
c. Ticari Sır ve İşletme Sırları Kapsamında Korunması Gereken Belgeler	334
4. Meslek Sırrı	335
C. Tanıklıktan Çekinme Hallerinin Haklı Sebep Teşkil Edip Etmeyeceği Meselesi	338
IV. Üçüncü Kişiler Bakımından İbrazdan Kaçınma Sebepleri	341
A. Tanıklık ve Belgelerin İbrazı Mecburiyeti Arasındaki İlişki	341

B. Üçüncü Kişilerin Belgeleri İbrazdan Kaçınma Sebepleri.....	346
1. Yakın Hısımlık.....	346
2. Zarara Uğrama İhtimali	348
3. Meslek Sırrı.....	350
V. Üçüncü Kişilerin İbrazdan Kaçınma Sebeplerinin İncelenme Usulü	353
VI. Resmi Makamların İbraz Mecburiyetine Getirilen Sınırlamalar.....	355
A. Genel Olarak.....	355
B. Tarafların Bireysel Menfaati ile Kamu Yararı Arasındaki Denge Sorunu.....	357
C. İbrazdan Kaçınmanın Haklı Olup Olmadığının Değerlendirilmesi	360
D. Devlet Sırrı ve Meslek Sırrı Nedeniyle İbrazdan Kaçınılabilecek Durumlar	364
§ 2. Yargılama Yürütülürken Taraflara ve Üçüncü Kişilere Ait Sırların Korunması	368
I. Gizli Yargılama Yapılması	368
A. Gizli Yargılama Kavramı ve Gizli Yargılamaya Duyulan İhtiyaç.....	368
B. Gizli Yargılamanın Geçerliliğinin Medeni Usul Hukukuna Hakim Olan İlkeler Bağlamında Değerlendirilmesi	372
1. Genel Olarak	372
2. Hukuki Dinlenme Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi	374
a. Gizli Yargılamanın Hukuki Dinlenme Hakkının İhlal Edilmesine Neden Olacağı Görüşü	374
b. Hukuki Dinlenme Hakkının Sınırlanabileceği Görüşü	377
3. Alenilik İlkesi Bakımından Değerlendirilmesi	381

a.	Gizli Yargılamanın Alenilik İlkesinin İhlal Edilmesine Neden Olacağı Görüşü.....	381
b.	Alenilik İlkesinin Sağladığı Hukuki Korumadan Vazgeçilebileceği Görüşü	383
4.	Doğrudanlık İlkesi Bakımından Değerlendirilmesi	384
5.	Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesi Bakımından Değerlendirilmesi	385
6.	Genel Değerlendirme	387
II.	Etkin Hukuki Himaye Talebi ile Sır Hakkının Korunması Arasındaki Denge Sorunu.....	389
III.	Gizli Yargılamanın Türleri	397
A.	Bilirkişinin Mahkemenin Vereceği Karar İçin Önem Taşımayan Sırları Ayırması	397
B.	Delillerin Toplanması ve İncelenmesi Sırasında Karşı Tarafın Yargılama Dışında Bırakılması (Kamera Usulü)	401
IV.	Taraflardan Birini Delillerin Toplanmasının Dışında Bırakan Gizli Yargılamanın (Kamera Usulü) Özel Görünümleri.....	409
A.	Belgenin Sır İçerip İçermediğinin İncelenmesi.....	409
B.	Taraflardan Birinin Delillerin Toplanmasının Dışında Bırakılması.....	415
1.	İspat Yükünü Taşıyan Tarafın Delillerin Toplanması Prosedürünün Dışında Bırakılması	416
a.	Meselenin Ortaya Konulması	416
b.	İspat Yükünü Taşıyan Tarafın Hukuki Dinlenilme Hakkından Vazgeçip Vazgeçemeyeceği Meselesi	421
aa.	İspat Yükünü Taşıyan Tarafın Hukuki Dinlenilme Hakkından Vazgeçilebileceği Görüşü.....	422
aaa.	İspat Yükünü Taşıyan Tarafın Avukatına Delillerin Toplanmasına Katılma Hakkı Tanınıp Tanınmayacağı Meselesi	426

bbb. Bilirkişi İncelemesine Tarafın Kendi Atadığı Avukatın Katılması Gerektiği Görüşü.....	428
ccc. Bilirkişi İncelemesine Mahkeme Tarafından Atanan Bir Avukatın Katılması Gerektiği Görüşü.....	433
bb. Tarafın Hukuki Dinlenilme Hakkından Vazgeçemeyeceği Görüşü	435
cc. Görüşümüz	437
2. İspat Yükünü Taşımayan Tarafın Delillerin Toplanmasının Dışında Bırakılması	441
a. Meselenin Ortaya Konulması	441
b. Konuyla İlgili Mahkeme Kararları ve Bu Kararlara Yöneltilebilir Eleştiriler	446
c. Konuyla İlgili Doktrinde İleri Sürülen Görüşler	454
aa. İspat Yükünü Taşımayan Tarafın Delillerin Toplanmasının Dışında Bırakılabileceği Görüşü.....	454
bb. İspat Yükünü Taşımayan Tarafın Delillerin Toplanmasının Dışında Bırakılamayacağı Görüşü	459
cc. Görüşümüz	460
3. Üçüncü Kişilerin Sırlarının Korunması İçin Her İki Tarafın da Delillerin Toplanmasının Dışında Bırakılması	463
V. Alenilik İlkesinin Sınırlandırılması	464
A. Alenilik İlkesinin Belgelerin İbrazı Mecburiyetiyle İlişkisi	464
B. Belgelerin İçerdiği Sırların Korunması İçin Alenilik İlkesinin Sınırlandırılması.....	466
1. Oturumların Kamuya Kapalı Yapılması.....	466
2. Dava Dosyasındaki Belgeleri İnceleme Hakkının Sınırlandırılması	470
C. Duruşmaya Katılan Tarafra Susma Yükümlülüğü Getirilmesi.....	474

D. Sırların Hüküm Tefhim Edilirken ve Yazılırken Korunması	476
1. Sırların Hüküm Tefhim Edilirken Korunması.....	477
2. Sırların Hüküm Yazılırken Korunması.....	479
SONUÇ	483
BİBLİYOGRAFYA.....	495